

'T ZANDT – MARIAKERK

Het dorpje 't Zandt is ontstaan op een zandrug, te midden van de zeeklei van de Fivelboezem. In de 12e eeuw werd het gebied ingepolderd door bewoners van het klooster Wittewierum en 't Zandt. In de 13e eeuw kreeg het dorp een forse kerk, gewijd aan Maria. Naast de kerk kwam een vrijstaande toren. Het oudste deel van de kerk is het laatromaanse schip uit de 13e eeuw. Het bakstenen gebouw heeft vier schiptraveeën met de volgende indeling: beneden heeft elk travee drie gekoppelde spaarvelden met enigszins spitse bogen; boven heeft elk travee een of twee smalle vensters, geflankeerd door twee of drie bredere spaarvelden met vlechtwerk, allen met rondbogen. Dit zorgt ervoor dat geen travee gelijk is en per travee noord- en zuidkant kunnen verschillen. De bovenzone van de wanden domineert de benedenzone; typerend voor het Groninger laatromaans. De meervoudige tandlijst bij de dakrand is een reconstructie. De laatromaanse sluitgevel moest in de 15^e eeuw plaats maken voor een gotisch koor, bestaande uit een rechthoekige travee en een driezijdige sluiting. Daardoor lijkt het gebouw erg lang. Het hogere koor met de grotere ramen vereist zwaardere steunberen.

De toren staat los van de kerk, op enige meters ten oosten van het koor. Gewoonlijk staat de toren aan de westkant van de kerk. Het is een vlak opgaand bouwwerk met een hele lichte versnijding op een derde van de hoogte. Het muurwerk wordt slechts onderbroken door galmgaten en wijzerplaten. De sluitgevels van het zadeldak zijn bij de restauratie voorzien van klimmende spaarvelden, gevuld met vlechtwerk. Op het dak staat een zeskantige open spits. In de onderbouw zijn enkele stenen ingemetseld met mededelingen over reparaties in 1714 en 1762. In de toren hangen twee luidklokken. De oudste is gegoten door Geert van Wou, in 1501. Deze komt uit de Der Aa-kerk uit Groningen en kwam via Leermens in 't Zandt terecht.

Het schip heeft meloenvormige koepelgewelven, elk met een ander rozet. Het koor is voorzien van een kruisrib- en een straalgewelf. Kijkend vanuit het koor naar het westen, zijn er links en rechts van de ronde triomfboog nog resten van de laatromaanse koorsluiting te zien. Op het koor zijn nog diverse nisjes, het fraaist is echter de sacramentsnis met een kiel- of ezelsrugboog.

In de kerk is een deel van de oorspronkelijke schilderingen op de wand en de gewelven bewaard gebleven. De schilderingen zijn in meerdere fasen over elkaar aangebracht in de 13e tot de 16e eeuw. Zo zijn er op de noordwand, van west naar oost, heiligen, het Laatste Oordeel en een heilige bisschop.

En op de gewelfvelden van het westelijke koorgewelf: een veld met Christus als Man van smarten en de evangelist Mattheus; een veld met een sirene met spiegel en kam (seksuele verleiding symboliserend) en de evangelist Marcus; een veld met een hert (Christus als overwinnaar van de helse slang), een haan (teken van waakzaamheid) en de evangelist Johannes; en tenslotte een veld met engelenhanden die zwaaien met wierookvaten en de evangelist Lucas. Op het straalgewelf van de koorsluiting is afgebeeld de pelikaan die zijn borst tot bloedens toe pikt om zijn jongen te voeden. De pelikaan staat voor Christus, die aan het kruis zijn bloed vergiet voor de mensheid. De wond zit in de rechter borst evenals de wond van de lans bij Christus. De ingetogen mahoniehouten preekstoel uit 1823 is een neoklassieke versie van het vanouds bekende type preekstoel. De ronde kuip rust op een vierkante onderbouw. De velden van de ronde kuip worden gemarkeerd door vrijstaande Toscaanse zuiltjes.

Het orgel is in 1791 gemaakt door H.H. Freytag en F.C. Schnitger jr. Voor dit orgel werd gebruik gemaakt van de kassen en pijpwerk uit 1662. Het rust op een balustrade op twee getordeerde zuilen. In de loop der jaren is er veel aan veranderd. In 1990 is het zoveel mogelijk hersteld in de oorspronkelijke staat.

De kerk werd in de periode 1962-'67 gerestaureerd.